artefacts connected with metal and bone processing were also discovered. An Orthodox cemetery (Fig. 2), which in all probability could have belonged to the Orthodox Church of the Nativity and dates to the first half (?) – middle of the 14th century, was discovered. 60 graves (Figs. 3, 7), oriented in a Christian direction, i.e. E – W, were also discovered and excavated. Several graves had poor grave goods from that time (Figs. 5–6, 10).

In the mid-14th century, five Orthodox churches stood in the vicinity of present-day Bokšto Street: the Churches of the Virgin Mother of God, of St Nicholas (of Uspenia), of St Paraskeva (Pyatnitca), of St Ilija the Prophet, and of the Nativity (Fig. 13). Of them only the Orthodox Church of the Nativity has not been precisely located but, on the basis of the latest archaeological excavation data, it could have stood at the site of present-day building 4, closer to present-day I ganytojo Street.

Alfreda Petrulienė

Naujamiesčio kapinynas

Naujamiesčio kaime (Panevėžio r.), šalia kelio iš miestelio į Upytę, prie tilto per Nevėžio upę 2008 m. pavasarį buvo aptikti mirusiųjų kaulai. Pavieniai mirusiųjų kaulai atkasti komunikacijų trasoje, nutiestoje iš Naujamiesčio miestelio Nevėžio gatvės upės link, dešiniajame jos krante. Ištyrus surinktus griaučius (atliko Mykolo Riomerio Teismo medicinos kriminalistikos laboratorijoje prof. R. Jankauskas ir referentas S. Airutis (dokumentas MK– O 43/08(01)), sužinota, kad tai žmonių (ne mažiau nei 8 individų) kaulai. Tarp mirusiųjų buvo bent vienas 5–6 metų vaikas, du 5–10 metų vaikai, 3 suaugusios (daugiau kaip 20 metų) moterys (viena iš jų – 50 metų). Tyrėjai pastebėjo, kad mirusieji galėjo būti palaidoti daugiau nei prieš 50–100 metų. Nepaisant šios informacijos, liko atviras klausimas, kas iš tikrųjų atkasta šioje Nevėžio upės pakrantėje. Gal tai pokario kovų aukos? Panevėžio miesto policijos komisariate buvo užvesta byla, kuri laukė aiškesnės atomazgos.

Vykdant Panevėžio rajono savivaldybės tarybos nutarimą, 2008 m. lapkričio mėnesį nurodytoje teritorijoje Naujamiesčio kaime, tarp komunikacijų šulinio bei kelio pylimo atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrinėjimai. Kasinėjimai vykdyti 21 m^2 ploto perkasoje, išmatuotoje 67 m atstumu nuo dešinio Nevėžio upės kranto, kelio į Upytę pylimo P šlaite.

Kasinėjimų metu konstatuota, kad visoje perkasoje gruntas iki 80–90 cm nuo paviršiaus perkastas, judintas, o R gale perkasimai siekė iki 1,5 m. Perkastose žemėse rasta pavienių mirusiųjų kaulų iš visiškai suardytų kapų, kelios molinių žiestų neglazūruotų puodų šukės, pora geležinių kaltinių karsto vinių. Perkasos Š pakraštyje atkasti ir ištirti du 98–115 cm gylyje buvę griautiniai mirusiųjų kapai. Šie kapai nesuardyti, bet prispausti užpilto grunto. Mirusieji buvo palaidoti lentiniuose karstuose, aukštielninki, jų galvos nukreiptos į V pusę. Abiejuose kapuose rasta negausių įkapių. *Kape 2*, kur palaidotas vyras, po galva rastas sidabrinis LDK valdovo Stepono Batoro (1576–1586) 1578 m. kaldintas dvidenaris (1 pav.), o *kape 1*, kur palaidota moteris, prie dešinio dubens kaulo buvo padėtas vienašmenis geležinis peilis. Šiame kape krūtinės srityje rastas žalvarinis kabliukas, kuriuo buvo sukabintas jau visiškai sunykęs rūbas. Kad mirusieji palaidoti lentiniuose karstuose, patvirtino rastos kelios kaltinės geležinės vinys, negausūs medienos likučiai.

Šie palaidojimai išliko ištiesinto kelio per naują Nevėžio tiltą pylimo pakraštyje. Pokario laikotarpiu senasis medinis tiltas per Nevėžį ties Naujamiesčiu buvo pakeistas nauju betoniniu tiltu. Statant naująjį tiltą, ištiesintas upės vingis, upės vaga nukreipta link miestelio keliasdešimt metrų per kalvelę, kur pastatytas tiltas, o privažiavimui per jį sukastas iki 5 m aukščio pylimas. Panašu, kad naujasis kelias ir tiltas atsirado toje kalvelėje, kur buvo senas, jau pamirštas kapinynas. Šiame kapinyne, kaip parodė naujausi tyrinėjimai, buvo laidojama XVI a.

Manoma, kad gyvenvietė Naujamiesčio vietoje atsirado Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto laikais, kai čia buvo įkurdinti karaimai. Karaimai ėmė nykti, kai bajorai Karpiai atėmė iš jų šeimų nuo seno paveldėtą žemę. Daugelis jų apsikrikštijo ir persikėlė gyventi į Panevėžį. Iš kelių šimtų karaimų XIX a. pabaigoje Naujamiestyje buvo likę apie 10 šeimų. Senosios karaimų kapinės yra išlikusios pušyne, kairėje Nevėžio pusėje.

XVI a. Eustachijus Valavičius miestelio centre pastatė evangelikų reformatų bažnyčią, įkūrė mokyklą. Užgesus reformacijos idėjoms, reformatų parapija sumenko. Galutinai reformatų evangelikų bažnyčia, kurios šventoriuje ankstyvaisiais jos gyvavimo šimtmečiais buvo laidojama, sugriauta po II Pasaulinio karo.

Tikslių duomenų apie katalikiškos bendruomenės įsikūrimą Naujamiestyje nėra. Medinė katalikų bažnyčia Naujamiestyje pastatyta 1689 m. Dabartinės mūrinės Šv. Mato bažnyčios statyba pradėta rūpintis dar XIX a. pabaigoje. Tada įkurtos ir naujos katalikų kapinės, kuriose laidojama ir dabar. Kur buvo senosios Naujamiesčio katalikų bendruomenės kapinės, nebuvo žinoma.

2008 m. Naujamiesčio kaime vykdyti tyrinėjimai atsakė į šį klausimą. Tenka apgailestauti, kad XVI–XVII a. kapinyno teritorija, kuri tikriausiai nebuvo didelė, labai sunaikinta tiesiant kelią per naują tiltą.

Naujamiestis cemetery

In the spring of 2008, human bones were discovered in a utility ditch near the bridge over the Nevėžys on the edge of the town of Naujamiestis (Panevėžys District). In the autumn of 2008, 21 m^2 was excavated, unearthing two inhumations under the road's embankment at a depth of 98–115 cm. Few grave goods were found in either burial: in burial 1 (of a female) a single-edged iron knife was found near the right pelvic bone, and the clothing was fastened in the chest area with a bronze brooch; in burial 2 (of a male) a 1578 Lithuanian silver two-denarius coin from the reign of Stephen Báthory (Fig. 1) had been placed under the head. The individuals had been buried in plank coffins.

The excavation conducted in 2008 showed that during the 16th–17th centuries the old cemetery of the Naujamiestis Catholic community was on the right bank of the river Nevėžys near the road to Upytė.

1 pav. LDK valdovo Stepono Batoro 1578 m. sidabrinis dvidenaris (1,4 cm skersmens). T. Stasevičiaus nuotr.

Fig. 1. A 1578 Lithuanian silver two-denarius coin (diameter 1.4 cm) from the reign of Stephen Báthory, the ruler of the GDL.